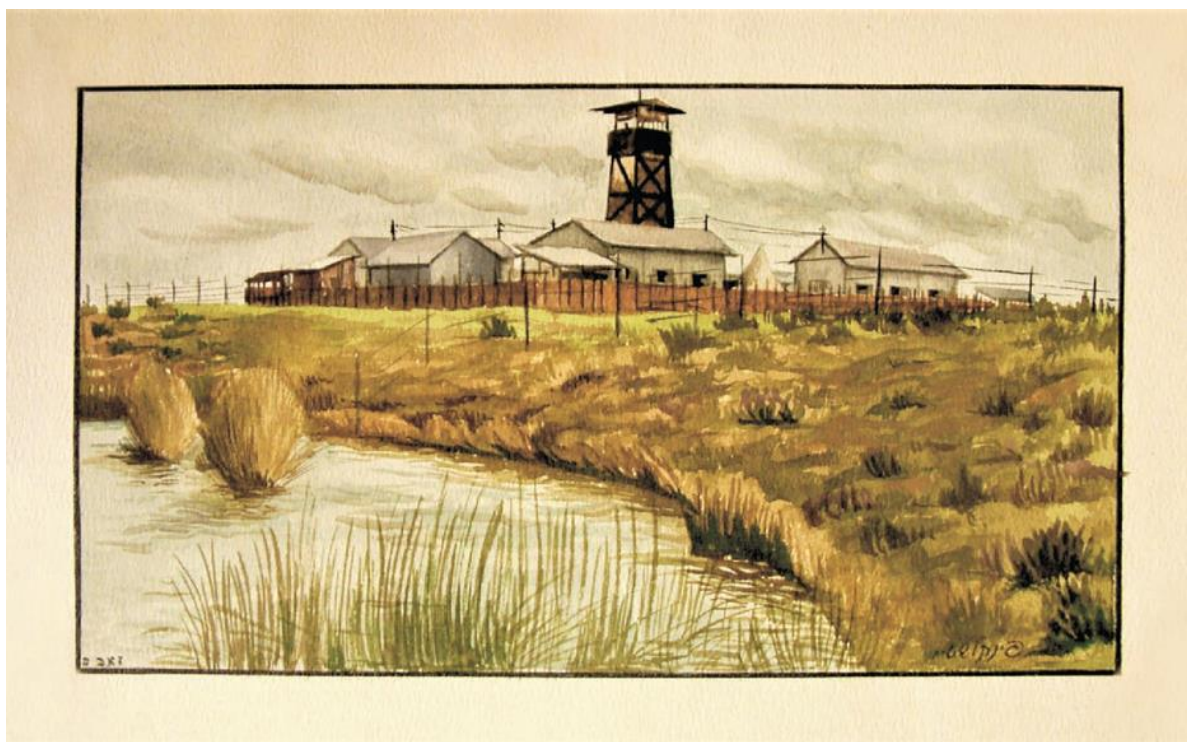

עלון קיבוץ חגיגי
לציון 86 שנות התיישבות
דצמבר 2022

ציורים של זאב פינקלשטיין [עוד על האמן בהמשך]

[לוגו של
עלוני קיבוץ]

אלומת האור שתאיר על מעשה ראשונים [1935-1936]
על הדרך [1936.....]
ועד מעשה אחרונים [2022]

עלון לציון 86 שנות התיישבות

הבאנו מפרי רוחם של משה להב ושמואל שריג
מפרי יצירתם של חשק פרנקל, זאב פינקלשטיין, יהושע סגל, נאוה מידה
ולצדמ נקודת מבט חדשה של קורינה מגס
מפגשים עם דליה יפה וערן להב
ברכות ושיר של בני פרג, יוני צין ולביא מאירי
חומרי ארכיון מרתקים בהנגשת יהודית אייל
צילומים מפעילות תרבותית-קהילתית בהפקת הילה דגני

עורכת: סמדר יחיאלי

ברכה בהדלקת נרות במועדון 60 + – כתב בני פרג

[20.12.2022]

ואחרון, אחרון חביב מגדלנו הראשון.
את רגליו מושך הטרקטור מציבם נכון
ולמעלה על ראשו, בגאון ניצב זרקור.
ובלילה מבשר הוא: זה שלי, האור!
ואתם הראשונים שאינכם איתנו כבר,
זיכרוכם לעד נשמר!
כי את קיבוצנו זה בראתם, בכוחה של אמונה
וברכת חיים גם לנו, עוד שמונים ושש שנה!

רב הזמן מאז, שש שנים ועוד שמונים.
על גדותיו של זה הנחל צעירים ונמרצים
את ביתם רצו לבנות: מגדל, חומה, ארבעה צריפים.
ישוב קטן בזה העמק, עוז מופת לתקומת עם,
אמונת צדקת הדרך ממלאת את כל ליבם.
בוץ וגשם טרם שחר נר שני של חנוכה,
בזחילה איטית בדרך, שיירה כבר בתנועה.
עגלות עומסות משא, טרקטורים מושכים בעול,
חברים מכל העמק באו לעזור בכל.

הס ושקט, עמק נם, גם תנים קולם נדם.
מופתעים מזה הקסם, מה בעמק קם?
אך מתוך שחור הליל אצל אוהלי קידר
מציצות רושפות עיניים של אויב וצר.

כבר הבהירו השמים, כבר הגיעה שיירה
לגדותיו של זה הנחל זאת המטרה.
עשרות זוגות ידיים המשא פורקות במרץ.
במהרה חומה נבנית לעמוד בפרץ.
החצץ נשפך לתווך בין קירות חומה כפולים,
חוטי תיל נמתחים על זוית של ברזלים
ובינתיים הצריפים צורה וגג הם מקבלים.
גם הדלת גם חלון חיש מהר הם מורכבים.

סיפור עליית הקיבוץ על הקרקע

(החומר לקוח מחוברת שהוצאה ב-1941 לרגל חמש שנות התנחלות, ומחוברת שיצאה

ב-1946, לרגל עשר שנות התיישבות)

שמואל שריג:

במרכז החקלאי אושרנו להתיישבות. גם הקיבוץ הארצי אישר את מועמדותנו להתיישבות, יחד עם זו של קיבוצים גדולים מאתנו בוותק. ולנו – במקום ותק – רוח העפלה ובטחון. עלינו היה לבחור את מקום התיישבותנו בעמק בית שאן הגדול, שבו מקום להתיישבות עשרות קיבוצים. עמק בית שאן בימים ההם היה שם נרדף לשממה.

ונצא "לתור את הארץ". כל הקיבוץ, המונה אז שבעים איש יצא במאי 1934 לטיול לעמק. בבית אלפא נשארו כמה חברים, לבקר את הסביבה, בהדרכת חברי המקום.

קפיצה ראשונה בסחנה
בטיול הקבוצה, 1935
[ארכיון הקיבוץ]

בשיחה, אשר התקיימה למחרת הטיול הוחלט שבחרים אנו בשטח האדמה הקרוב לבית אלפא – שטח אדמת תל-שוק.

אחרי שיחה זו התחילו לחפש אפשרויות להעביר פלוגה זמנית לבית אלפא שתעבוד בעבודות חוץ שונות, תכיר את איזור התיישבות ותחפש דרכים להיאחז בקרקע. לשליחת פלוגה כזאת, ניתן אישור במועצת הקבה"א במזרע, ביום ה-12 בספטמבר 1934. למחרת יצאה הפלוגה הראשונה, בת חמישה חברים לבית אלפא. עבודתה הראשונה הייתה חפירת תעלת ניקוז בשדות משק בית אלפא.

והנה באה הצעה, אשר קבעה את גורל הקיבוץ: מר וייץ מהקק"ל הציע לנו להקים פלוגת כיבוש אדמות הקרן הקיימת בעמק בית שאן. הדבר לא היה קל. היינו צריכים לרכוש טרקטורים ומערכת מכונות. הפלוגה תצטרך לנדוד למרחקים גדולים, תוך התחייבות לחרוש ולזרוע עוד באותו חורף כ- 5000 דונם אדמה באזור ג'בול (בית יוסף ד'היום) ו- 1000 דונם באזור תל-שוק.

המסתכל בתולדות הימים ההם, ייווכח מה גדול ומלא העזה היה צעדנו זה. אם כי מחוסרי ציוד וניסיון חקלאי היינו, קיבלנו את הצעת הקק"ל, מתוך השאיפה להתקשר לחבל ארץ זה, כדי להחיש את התיישבותנו. ואמנם חשוב לאין ערוך היה הניסיון שרכשו חברינו בהכרת תנאי עמק בית שאן, אדמותיו, מימיו ותושביו. תצוין כאן עזרת בית אלפא, שעל ידה הוקמו אוהלינו למשך שנתיים ימים וחבריה הדריכו אותנו בכל שטחי החיים.

אולם – לאחר שקרעו הטרקטורים שלנו את צעיף השממה מעמק בית שאן והלב רחב למראה השדות המשתרעים עד קצה האופק וגלי השיבולים הזהובות והמלאות משתברים ברוח, החלו להופיע מועמדים להתיישבות בו, מכל הארגונים הארציים כאחד. אז טרם נרכשו כל השטחים שהינם כיום בידי הקרן הקיימת. רבו התביעות על השטחים המרוכזים וכל צד מקופח עיכב את העלייה הראשונה לעמק זה.

כשראינו שאישורנו במוסדות נדחה מיום ליום החלטנו על יצירת עובדות והקימונו משק זמני בתל-שוק, בידיעת המוסדות. אך לא הורשינו לטעת מטעים ולהקים בנייני קבע. ועל כן כלל ה"משק" הזמני: 15 ד' גן ירק, 15 ד' אספסת, 800 שתילי אשכוליות ו- 2000 שתילים אחרים, צריף של כלים (שנקרא "קופסא") אך... על זה שמר שומר בדואי, שהקים את אהלו על אדמתו.

הכול היה ארעי. גרנו בבית-אלפא ובוקר, בוקר נסענו לעבודה לתל-שוק. באותו סתיו (תרצ"ה) נזרעו כ- 850 ד' חיטה ושעורה בתל שוק.

המשק הזמני נהרס כליל ביום השני למאורעות תרצ"ו (20 באפריל 1936). זו הייתה האש הראשונה בעמק. השממה השתלטה מחדש... רגל יהודית כלתה מעמק בית שאן. ונפסקו צעדים כלשהם מצד הקק"ל.

אולם אנו לא יכולנו להשלים עם הדבר. הרגשנו שכל בניין ההתיישבות עומד להתמוטט. היה הכרח להתקדם, לא להשלים עם המציאות המאיימת של המאורעות. התחלנו לדרוש מהמוסדות את האמצעים וההסכמה לעלייה מאורגנת ומרוכזת באדמות תל-שוק, כתשובה לנחשול הדמים.

עלה הרעיון להקים בין לילה חצר מבוצרת, בה יוכלו חברים להחזיק מעמד בשעות הצורך, עד שתוכל לבוא העזרה מבחוץ. חצר בה יוכל כל אדם להתהלך בשעות היום חופשי מפגיעות כדור.

נוצר רעיון "החומה וג'דל". רבה הייתה האחריות, רבות ישבו אנשי המעשה ובחנו כל פרט ופרט. כאשר התגבשה ההכרה בצדקת הרעיון, יצאו שליחים למוסדות והצעה הנועזת בפיהם: בעצם ימי המאורעות לצאת ולהקים ביום אחד חצר מבוצרת בלב השממה. האמנו שהדבר ניתן להתגשם ושזוהי הדרך היחידה הקונסטרוקטיבית למלחמה נגד המַדְבֵּר המתפרץ.

משה להב (מתוך יומן):

אוקטובר. נגמרו ימי השרב. השדות מסביב נחרשו. כל יום מבשר את התקרבות ימי הזריעה. במשקים ההכנות בכל תוקפן. מכינים את המכונות ואת הזרעים. עננים קלים בשמים מבשרים את התקרבות הגשמים ולהקות הזרזירים מעידים כי יהיו אלה גשמי ברכה. אדמתנו מעבר לחורשה הגדולה במזרח, אין חורש לה ואין זורע. מעל המגדל בבית אלפא נראים רק הדרדרים המכסים את השטח. אי פה, אי שם ערבי ובהמה "מגרדים" את שטח האדמה. וידינו בטלות וכמהות להצניע גרעינים, לפלח את האדמה ולהרוותה מים. זה חמישה חדשים לא עברנו את גבול החורשה מזרחה. מהעבר ההוא שולט המדבר. אנו עלולים להפסיד את העונה בעמק בית שאן – עשרת אלפים דונם. יש לכבוש אותם ויהי-מה. מי יודע אם לא ילכו לאיבוד לקרן הקיימת, אם לא יחרשו אותם מיד. היסוסי המוסדות אינם מוצדקים. את המצב לאמיתו יודעים רק אנחנו – אנשי המקום. יש למצוא פתרון לשאלות הבנייה בתנאי ביטחון אלה. רק הודות לכפר גלעדי, תל-חי ומטולה, נקבע גבול ארץ-ישראל במקומו בצפון ורק הודות לדגניה – במזרח. לקראת הבאות יש לתקוע יתד בגוש בית-שאן. ואנו נתקענו ויהי-מה, ולו גם בלי אישור המוסדות.

נובמבר. אמש הייתה שיחה קשה. החברים אינם משלימים יותר עם הדחיות. יש לעלות בכל מחיר. אפשר לעלות עם צריפים מבוצרים. הפלוגה הראשונה תהיה מורכבת מאנשי הגנה בלבד והם יוכלו להחזיק מעמד, גם אם יתקיפו את הנקודה לעתים קרובות. הוצאות הקמת הנקודה מגיעות ל-400 לא"י בערך. ... ובינתיים מתקרבים הגשמים. כשהדרך רוויה מי גשם לא נוכל להסיע את חומרי הבניין. השעה האחרונה הגיעה. יש להחליט. הוחלט ברוב מכריע לעלות בכוחותינו אנו. עוד השבוע יקנו את החומרים הדרושים. ועדת השמירה תתייעץ עם מוסדות הגוש בשאלות הביטחון. אנשים לעבודה יש לנו.

5 בנובמבר. ועדת מחנה מציעה להקים חומת חצץ בלתי חדירה, במקום הצריפים המבוצרים, ולרכוש פרוד'קטור עם דינמו. הפרוד'קטור יועלה על ראש מגדל עץ. יותר קל להקים חומה, מאשר לבצר צריפים. מבחינת ההוצאות אין הפרש ומבחינת הביטחון יש לחומה יתרונות רבים. היא מבטיחה חופש תנועה בין הצריפים, פותרת את שאלת ביצור הפתחים ומסתירה את האור בלילה. ההיאבקות לביצוע תכניתנו בכל תוקפה. בישיבה עם מוסדות הגוש יוכרע גורל התכנית.

20 בנובמבר. ההכרעה בישיבה הייתה לטובת החומה. הוחלט לעלות לתל-שוק ב"חומה ומגדל". יפנו לממשלה וידרשו ממנה נשק ושומרים בשכר. עד אשר יתקבלו השומרים מגייסים כל משקי הגוש מנוטריהם לנקודה החדשה. העלייה נקבעה לסוף חודש נובמבר.

28 לנובמבר. העלייה נקבעת למחרתיים. הוזמנו אוטומובילים לעזרה ליום העלייה ממשמר זבולון. הוזמן החצץ. עד שאטה יובא ברכבת. ומשם באוטומובילים לנקודה. חומרי הבניין האחרים יוסעו בטרקטורים למקום. נעשות ההכנות האחרונות.

30 לנובמבר. בחוץ גשם שוטף. האוטומובילים שבאו מחיפה, הוסעו ברכבת בחזרה. החצץ פורק בתחנת הרכבת. העגלות העמוסות נשארו תקועות בבוץ בחצר. החברים מתהלכים אבלים. העלייה נדחתה בגלל הגשם.

5 לדצמבר. הגשם פסק. זה עתה חזרה הפלוגה שסימנה את המחנה בתל-שוק. היתדות כוסו באדמה, מחשש שמה יוצאו ע"י הערבים. תוקנה הדרך, סודרו הגשרים. יום העלייה נקבע שנית ליום 10 בדצמבר.

מתתיהו ויינר (שָׁלֵם), חבר קיבוץ בית אלפא (ואחר-כך רמת יוחנן) שהצטרף אל יום ההקמה:
עברנו את גבולות בית-אלפא ואנו בשער העמק המזרחי. מרחב וערבה. הכול חשוף, ערום ונגלה לעין. שיחי פרא נראים בגידולם ועשבי ביצה דוקרים מוריקים במרחב הדומם, ללא צל של אילן. אי שם נראים בתי חומר אפורים, דומים לגבשושיות עפר. אל מול הרי הגולן היפים והמתנשאים מרחוק, משתרעים אהלי בדואים פזורים לכל עבר, פרושי שולים כהים, עומדים תקועים, דוממים ודוממים.

ערבות בית שאן: נוף שומם וביצתי

[ארכיון הקיבוץ]

בהכרת אחריות ורצינות השעה, התנהלה התהלכה בקצב... עגלות, טרקטורים, הולכי רגל ורוכבי סוסים, גפירים מזויינים ושומרים, כבודה ארוכה ומתפתלת לאורך כל הדרך. לא תרועות ניצחון ולא אותות שמחה – הלאה כל רגש מתפרץ. אילמים ושותקים, הגענו למקום המיועד.

מכים פטישים, מנסרים משורים, הולמים הלבבות, אין זמן. אין זמן. עוד היום יכון התל, עוד היום יקום מגן... ונצמדים קירות, מועלים גגות, גגות נמתחים לכל צד. עשרות ידיים נאחזו בלב הערבה, מחזיקים ומעמיקים. קן נמלים חי וטורח. ועל הכול דומיה, רק נקישות ונקישות, הד של טרקטורים וקצב העמל...

המגדל מיוצב על מקומו
ומתחילים לבצרו
[ארכיון הקיבוץ]

עם קץ היום נתקע המסמר האחרון, הושלם המפעל, המחנה הוקם. לפנות ערב כבר הואר בחשמל חדר האוכל. סביב שולחן ישבו צעירים, שקועים בתכניות ודנים בסידורים. צורה של פלחים לבשו פניהם, דמות של ותיקים, היושבים איתן על אדמתם – לא חדשים הם כאן, לא היום באו. ובצאתי בלילה למשמר, הרגשתי שהתל על תלו – ת-ל-ע-מ-ל.

היום השני - עובדים בחצר החומה [ארכיון הקיבוץ]

חומה ומגדל באמנות

חומה ומגדל היו אז ומעולם סמל שהוטמע והוטבע בקהילת ניר דוד (תל עמל).
זה הסיפור שלנו.

בעמודים הבאים מובאות עבודות אמנות שנעשו מחומרים שונים, ובזמנים שונים, הנותנות ביטוי לחומה ולמגדל. כל אמן הביא את כשרונו ואת נקודת מבטו, המעשירה את מפעל ההקמה החלוצי.
את העבודות מלווה פרשנות של קורינה מגס ומעניין לראות איך נקודת המבט שלה קושרת בין השנים הראשונות לבין החיים שלנו, בזמן הנוכחי.

תמונת המגדל הראשון [העבודה בעמוד ממול]

לקוחה מחוברת שהוצאה בשנת '41 לרגל חמש שנות קיבוץ.
שם האמן לא ידוע, הערכה היא שיצר אותה יהושע סגל (1914-1993).
העבודה עשויה בטכניקה של חיתוך עץ או הדפס עץ, טכניקה שהייתה מאוד נפוצה בשנים האלה.

קורינה:

זו תמונה מעט קודרת, היוצרת מתח פנימי. המחנה מבוצר וסגור, אבל אנחנו, הצופים, נשארים מחוץ לו. נקודת המבט שלנו "נמוכה" לעומת המבנים, אנחנו מסתכלים עליהם "מלמטה", מה שמגביר את כוחו של המגדל, ושל הישוב כולו. דבר זה יכול ליצור תחושה של הערצה למגדל, שאפשר לשאוב ממנו כוח.

הייתי אומרת שזו יצירת אמנות של ניגודים, שחור ולבן, מגדל סטטי לעומת שמיים דינמיים. הניגודים תורמים ליצירה מאוד גברית.

המגדל הראשון ...

זאב פינקלשטיין (1911-1983).

עלה לפלסטינה-א"י מריישה – פולין, בהיותו בן 24 יחד עם בת זוגו מלה כחבר קיבוץ הכשרה "מסד" והיה בין מקימי הקיבוץ.

עוד בהיותו נער בפולין למד ציור בבית ספר מקצועי. לאחר העלייה לארץ, במהלך חמש שנים צייר פינקלשטיין את חיי החברים בעבודתם ובשעות הפנאי.

ב-1940 עברו בני הזוג לחיפה.

כאן מובאים ציוריו של חומה ומגדל וראוי לציין כמה הם שונים זה מזה.

עבודותיו של זאב פינקלשטיין שמורות בארכיון הקיבוץ. כאן התמונות באדיבות מוזיאון חומה ומגדל

קריקטורה: "דרכי הרכילות בתל עמל", צוירה בשנים 1935-1937 ככל הנראה

מגדל 1, צבעי מים, צוירה בשנים 1935-1937 ככל הנראה

קורונה:

מגדל 1 [בעמוד הקודם]

נעשה ככל הנראה בצבעי מים והוא יוצר את הרושם כאילו האמן עמד מול המגדל וצייר אותו בחיפזון. עולה הרושם שהציור נעשה בתנועות מהירות וחסרות מנוחה, כאילו הצייר נתן ביטוי לדחיפות של ההקמה, ולכך שהסכנה עוד לא חלפה. בציור, האמן הותיר את כל סביבת המגדל לא מוגדרת, מה שמשקף ביתר שאת את חוסר הוודאות של אותה תקופה ואת הדאגה של החברים.

מגדל 2 [הציור בעמוד ממול]

הציור ככל הנראה מצוייר בסוג של עפרון. אנו מרגישים בבירור את הלחץ, הדאגה או אפילו הפחד של האיש העומד על המשמר, תנוחת גופו מתוחה ודרוכה, בשמים עננים מאיימים, חסרי מנוחה, מתקבצים בצורה מדאיגה. ציור שמשאיר רושם קשה.

מגדל 2 , עפרון, צוירה בשנים 1935-1937 ככל הנראה

יחזקאל (חשק) פרנקל היה הנגר של הקיבוץ מראשיתו.

הוא נולד בשנת 1912 וגדל בעיר רישא. עקב מצב כלכלי במשפחה, החל הנער אחרי בית ספר יסודי, לעבוד כשוליה אצל נגר ללא תשלום. אחרי שנה עבר ללבוב לקומונה של השומר הצעיר ושם התקבל כעובד בנגריה וגם קיבל משכורת.

ב- 1933 נפל בזכותו להיות הראשון, יחד עם שני חברים נוספים, לעלות לארץ ולהצטרף לגרעין של תל עמל בנחלת-יצחק.

כשעברו לבית אלפא בנה את הצריף הגדול ששימש חדר אוכל וגם מגורים, ושם היה אחד מארבעת החברים שתיכננו את בניית חומה ומגדל.

חשק היה אחראי על בניית ארבעת הצריפים שהיו בין החומות. הצריפים האלה הועברו מספר פעמים ברחבי הקיבוץ ושימשו גם למגורים וגם למעבדת הדגים. אחד מהם עומד עד היום ליד דגת הארץ, מחכה לשימור נאות.

בהמשך הקים את מבנה הנגרייה (שבהתחלה היה עשוי כולו פח). במהלך השנים עשה את כל עבודות הריהוט בקיבוץ, היה חבר בוועדת התכנון והבניה שחבריה תיכננו את הדירות הראשונות בקיבוץ.

במקביל, החל לעסוק כתחביב באומנות הפיסול בעץ שכללה גילוף בעץ ויצירת תמונות מפורניר. העבודה הגדולה והמשמעותית שעשה מפורניר היתה שבעת המינים שקישטו את משקוף הכניסה לחדר האוכל בשנת 1940. העבודה נעשתה על פי שרטוט של הצייר בנימין רוזנבאום מבית אלפא. במהלך השנים נחתכו התמונות לשבעה חלקים ועברו מספר מקומות. כיום תלויים שבעת המינים בחדר האוכל מעל הכניסה הדרומית.

בהיותו אסיר בעכו בתקופת המנדט גילף בעץ אגרוף קפוץ.

במשך השנים אהב לתת מתנות מעשה ידיו: קופסאות כלי תפירה מקושטות, קופסאות מזכרת או מכתבים לבנות ולאחיינים וסלי עיתונים מעוצבים. כמו כן יצר הרבה תמונות מפורניר של האסי, של רקדניות או זוג נאהבים, שעוני מטוטלת, ועוד. לכל זוג מבני הקיבוץ שהתחתן נתן מגש מצופה פורניר עם ידיות. לנכדים עשה ערכת קוביות למשחק, משחק גולות, מיטת בובות וגולת הכותרת – קופסת שח עם כלי משחק, מפורניר כמובן.

בשנת 1971 בנה את הדגם של חומה ומגדל הנמצא עד היום ב"יד לבנים". היה לו חשוב להנציח את המקור מדויק ככל שניתן. כמו כן הציב דגם של המגדל באזור הצימרים, מקום ההקמה ההיסטורי.

חשק עקב בהתרגשות אחר פרויקט הקמת אתר מוזיאון חומה ומגדל שליד הסחנה. בוקר אחד בנסעו על הכביש בדרך לאתר, נפגע על ידי מכונית ונפטר. השנה היתה 1989.

צילי פרי (פרנקל)

עבודות פורניר של חשק פרנקל [בעמודים הבאים]

על טכניקה של עבודה בפורניר: פורניר הם דפי עץ דקים, המיוצרים מסוגי עץ שונים, ומכאן המגוון במרקם, בצבעים ובדוגמאות. הפורניר מצפה חפצים או משטחים שונים ויוצר ציפוי דקורטיבי. בעבר היה נהוג להשתמש בפורניר כחומר יצירה: האמן היה מצייר סקיצה, ומדביק עליה חתיכות-חתיכות של פורניר אותן חתך על פי מידות. ככל שהעבודה מורכבת מפאזל מגוון של דפי פורניר, נוצרת תמונה עשירה יותר במבע ובתוכן. בשלבים הבאים משייפים את העבודה על מנת לאחד בין חתיכות הפורניר, וצובעים בלכה או חומר משמר אחר.

קורונה:

חומה ומגדל – תמונה [בעמוד ממול]

האמן עשה שימוש מורכב בצבעים ובמרקמים השונים של הפורניר, וכך השיג מראה טבעי של מים, גבעות ושמים.

חומה ומגדל – קופסת מזכרות [בעמוד ממול]

אני מוצאת משמעות סמלית בכך שהעבודה נעשתה על קופסת מזכרות, במובן זה שהקיבוץ עצמו מוצג כמתנה לבעל הקופסא.

שתי העבודות נעשו בהקפדה ומחשבה רבה, והתוצאה היא קומפוזיציה מאוזנת. העבודות מקרינות תחושה של שלווה וביטחון: גדר שומרת על הקהילה ומארגנת אותה בסדר. גם הגלבוע שברקע משרה הגנה וביטחון. בשתי העבודות המגדל ממוקם באמצע הפריים, והוא כמו מצפן המראה את הדרך. העבודות מלמדות על הלך הרוח של האמן שנותן אמון במקום שבו הוא חי ובטוח ביחס לעתידו.

חומה ומגדל, פורניר, לא ידועה השנה, תמונה התלויה בספרייה

חומה ומגדל, פורניר, לא ידועה השנה, מכסה של קופסת מזכרות, נמצאת אצל טלי גלמן

נאוה מידה (1945-2015) מודעת חג, 2010, העבודה שמורה בארכיון

קורונה:

אני מעריצה את העיצוב הגרפי המבריק והצבעוני הזה, בין השאר בגלל שאני עצמי עובדת עם קווים וצבעים ברורים.

בתמונה הזו נאוה מידה משלבת בין שני מרכיבים מהותיים מאוד לזהותו של קיבוץ ניר דוד; גם האסי וגם המגדל.

נחל האסי מיוצג על ידי הקווים הכחולים למטה, והמגדל מתואר על ידי נרות חנוכה, מה שיוצר ניגוד יפה בין צבעים קרים וחמים, וכמובן בין האלמנטים הפוכים של אש ומים.

לדעתי, התמונה הזו מציעה הגדרה חדשה והומניסטית יותר לחג הזה. המגדל הוא גרסה חילונית לבית המקדש, והנרות באים לסמל את האמון של החברים בקהילה שבה הם חיים.

חנוכיות דולקות בחנוכה

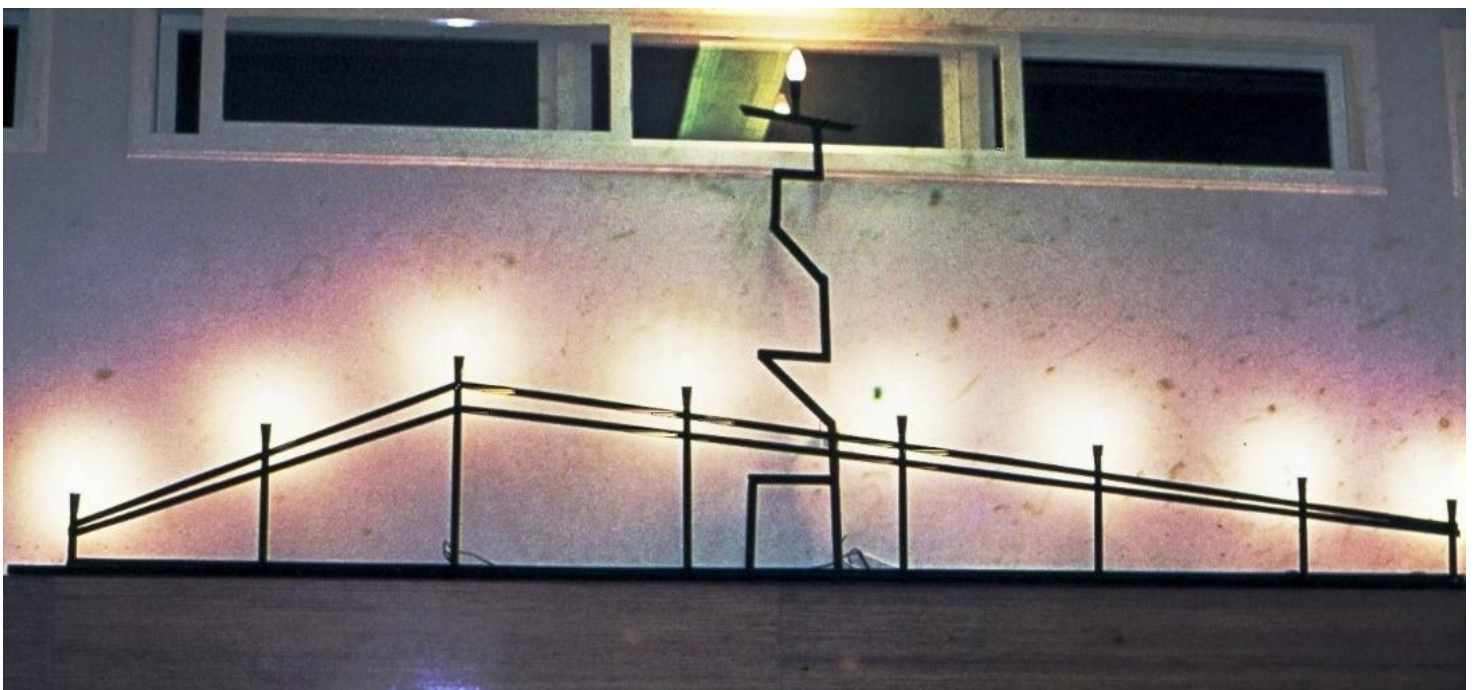
משנת 1950 דלקה חנוכייה בצורת חומה ומגדל מעל למגדל המים, וכך נכתב בעלון המשק מס. 6,
תשי"א 29.12.1950

"ניסי חנוכה – נחנכה החנוכייה על המגדל בנר שישי של חנוכה, ותשמש את חגי חנוכה
הבאים".

החנוכיה עבדה עד שנת '65, ואחר כך חודשה.

בחדר האוכל הוצבה חנוכיה בצורת חומה ומגדל ב-1968. לא ידוע מי האמן.
היא הייתה קבועה על הקיר המזרחי עד לשיפוץ חדר האוכל בידי התיירות ב-2012, אז הורדה ועקבותיה
נעלמו.

למי שיש מידע על זהות האמן, או מה עלה בגורלה – מוזמן לשתף.

חנוכיה דמויית חומה ומגדל, ברזל, הייתה תלויה על הקיר המזרחי של חדר האוכל מ-1968

לביא מאירי – ברכה לחג הקבוץ

[הוקרא בחג ב-22.12.22]

וואלה, עברו כבר 86 שנים מאז היום ההיסטורי ההוא, היום בו המעשה החלוצי של הקמת חומה ומגדל תקע יתד בעמק המזרחי ושיטת הקמתו של ישוב במהלך יום אחד עיצבה במידה רבה את גבולות המדינה שבדרך.

היום יש מי שמנסה לגמד את המעשה ההיסטורי, מי שמנסה להטיל בנו ובמעשי הורינו וסבינו ובמעשינו שלנו רפש של גזל, גזענות והשתלטות. המדינה משנה את פניה ומול המציאות הזאת נגזר עלינו להתמודד, לא לבייש מעשי אבות ולהמשיך ולעצב את חיינו כראויים, טובים ונכונים גם בשנים הבאות.

העולם משתנה טכנולוגית במהירות אדירה מול עינינו, אסור לנו להישאר מאחור, צריך להסתכל לעתיד בלבן של העיניים, להבין מה הוא צופן בחובו ולהתאים אליו את מציאות חיינו מבלי לוותר על ערכי הליבה.

אחרי שנים רבות יש לנו משק כלכלי יציב, יש כאן קהילה חיה, נושמת ותוססת, ורבים מהבנים רוצים לבנות כאן את ביתם. אני מאמין שבשיח פתוח ניתן להתגבר על מחלוקות שקיימות באופן קבוע בכל חברה ועל אחת כמה וכמה בחברה קיבוצית. אני מאמין ביכולתנו לחיות תחת הסכמות משותפות וכבוד הדדי.

יצרנו מקום שטוב לחיות בו. נמשיך לעשות ולבנות למען השנים הבאות, נמשיך לדעת שכל חלום הוא אמת אם רוצים מאוד, מאוד ונמשיך לרצות מאוד, מאוד כדי שהחלום יתגשם. נקיים פה חברה טובה שנעים לחיות בה, משק כלכלי יציב ומתפתח, קהילה מגוונת אך מאוחדת.

מזל טוב לבית שלנו, קיבוץ ניר דוד (תל עמל). נקווה שבשנה הבאה נזכה לחגוג את חגנו באולם התרבות המשוקם.

חג שמח ונעורים למגדל – תל עמל

ראיון עם ערן להב, לרגל זכייתו בפרס מפעל חיים על תרומתו לענף הדייג בישראל, ולציון 86 שנות מדגה בתל עמל

נפגשתי עם ערן לשמוע ממנו על סיפורו הייחודי של ענף המדגה שלנו, ושזור בו סיפורו האישי על הישגיו ואתגריו. אז לפרס החשוב נגיע בהמשך, נתחיל דווקא מהתחלה.

איך בנו ותפעלו את הבריכות הראשונות?

חפרו אותן עם מכונה הנקראת סקרייפר (Scraper). טרקטור קטן משך את הכלי הזה, שתפקידו לגרוף עפר. את העפר פינו לשולי הבריכה וכך יצרו את ה"דמבות" (דפנות הבריכה). בעצם עד היום כך חופרים בריכות, כמובן שעם כלים משוכללים וגדולים יותר.

את הבריכות הראשונות בנו מהר, צוות הענף עבד בתנופה. הם חפרו בריכות גדולות ורדודות, לא כמו המאגרים שיש היום, שהם עמוקים יותר. הם אימצו את שיטת גידול הדגים שהייתה נהוגה באירופה, שם מגדלים דגים עד היום בבריכות רדודות.

ברכות גדולות ורדודות [ארכיון הקיבוץ]

את המיכלים המלאים בדגים סחב סוס נשכן בשם 'אביב', שהיה הסוס של המדגה. היום אותה עבודה עושה הטרקטור. את הדגים שלו מהבריכה על מנת להעבירם לבריכה אחרת, או שהעבירו אותם למשאית שלקחה אותם למכירה בשוק.

אביב הנשכן על הדמבה
[ארכיון הקיבוץ]

מה גידולו בבריכות?

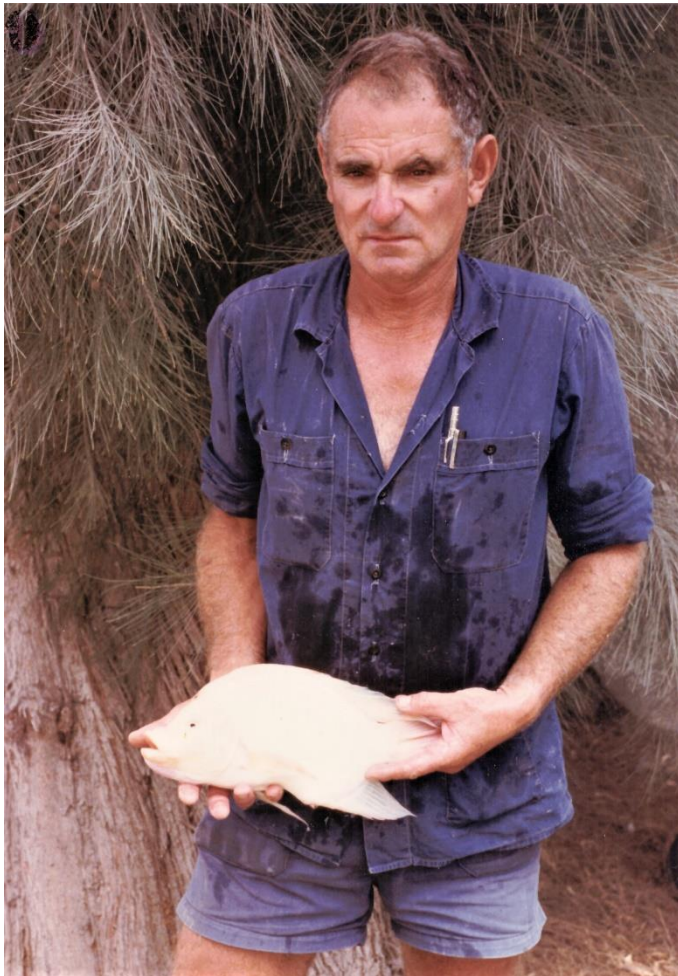
הדגים הראשונים שגידלו היו קרפיונים – דגים שהחך של יוצאי אירופה הכיר ואהב. הקרפיון נקרא "הדג היהודי", למרות שמרבית שטחי גידולו הם בסין והודו. הדג השני שגידלו אצלנו היה האמנון. דג זה גדל באופן טבעי באסי ובמעיינות, ופולש לבריכות הדגים. תחילה נלחמו בו, עד שגילו שניתן לפתח ממנו מינים עם ערך מסחרי. האמנון אהוב על מגוון של אוכלוסיות והוא הדג הנפוץ ביותר בגידול דגים בישראל וגם אצלנו.

[ארכיון הקיבוץ]

העבודה שלי הייתה למצוא פתרונות לבעיות של המדגה שלנו. לא התיימרתי להפוך לחוקר דגים ארצי או עולמי. עם השנים ביקשו את עזרתי ואת ניסיוני מגדלים אחרים, שנתקלו בבעיות דומות. אף פעם לא עסקתי רק במו"פ (מחקר ופיתוח), אלא עבדתי כדייג מן השורה, ולצד זה עסקתי בקידום ופיתוח נושאים מקצועיים שנגעו למדגה שלנו, בתחום הרבייה ואיכות מים.

באמנון הגדל אצלנו, פיתחנו מספר תכונות שהיו חשובות לנו, כגון קצב גדילה, הגדלת אחוז הזכרים באוכלוסייה, צבע הדג ועוד.

ערן מחזיק אמנון שנוצר במהלך הפיתוח של האדמונית [אלבום המדגה]

אני עוד זוכרת את הבריכות במצבן הטבעי, ספר על נוף הבריכות לפני שנכבשו הדרכים ובוטנו הדפנות.

הבריכות הגדולות והרדודות היו מלאות בצמחיית מים, בעיקר קנה, שצמח גם במים ונלחמו בו (בימים טרום ריסוס) בידיים, היו קוצרים אותו. הטיון גדל בעיקר על הגדות. בבריכות הסתובבו חתולי ביצה ותנים כמו היום. מאוחר יותר הכנסנו את הנוטריות, עד שהושמדו על ידי הנמיות. היו גם לוטרות שגדלו כאן באופן טבעי, ונכחדו.

נלחמים בצמחיית מים
[ארכיון קיבוץ]

איך נראים שטחי הבריכות כיום?

בשנות ה-90, דור הדייגים הבא חיסל את הבריכות ובאותו השטח ממש בנה את הבריכות החדשות ומאגרי המים. המאגרים נחפרו דבר ראשון על מנת לספק מים להשקיית כותנה. הדייגים התנגדו לכך כי סברו שיהיה קשה לטפל בדגים בבריכות גדולות ועמוקות. עם השנים פיתחנו שיטות חדשות לטיפול ולהוצאת הדגים ממאגרים.

שיטת הגידול היא כזו: עיקר גידול הדגים הוא במאגרים ולצידם בריכות תפעול שונות: להטלה, לשמירה של מחסני דגים, לאימון. הנוף הטבעי בעצם כבר לא קיים. במאגרים שלנו אוגרים מים מתוקים שמקורם במעיינות, ומים מליחים שמקורם באסי. כדי לחסוך במים שהם יקרים מאוד, מרוקנים מאגר אחת לשנה למאגר פנוי. כך ממחזרים את מרבית המים, ורק מקצתם מתבזבז. לצורך גידול דגים המים לא מתיישנים ואין צורך לנקות אותם. תכננו מערכת שלמה של בריכות שהמים הממוחזרים בהם עוברים מבריכה לבריכה, כשהמים במאגר משמשים כפילטר ביולוגי – תהליך טבעי בו שרשרת אורגניזם מנקה את המים.

מתי התחלת להיות דייג? פורמלית, חווייתית ותודעתית?

תודעתית וחווייתית אני דייג מאז היותי ילד. חבריי ואני היינו עסוקים בדייג יום ולילה. ליד הדייג, ובלי כוונה, למדנו הרבה דברים על דגים, על ההתנהגות שלהם, ועל חיות מים נוספות. והראיה לכך – אימא שלי, שהייתה המורה הראשונה שלנו, הרגישה בעניין המוגבר שלנו ויצרה בכיתה ג' את נושא הדגים. היינו מסתובבים בנחלים ואוספים מידע הן מתצפיות והן בכלים של מעבדה. למשל, ניתחנו דגים כדי ללמוד על המערכות הפנימיות שלהם. לפעמים ידענו על הדגים יותר מהמבוגרים שעבדו במדגה, בזכות אין סוף תצפיות וחקירות.

בכל מהלך חיי, עוד לפני שעבדתי במדגה, נשארתי קשור לעולם הזה. למשל, כשהתגייסתי לשייטת, זה היה בין היתר כי ידעתי שבצלילות רואים את הדגים בים. כמעט הדיחו אותי מהמסלול, כי בזמן שהיה צריך להתרכז במוקשים או בשאר חומרי נפץ, אני התרכזתי בתצפיות על דגים. או כשלמדתי ביולוגיה, כל שלוש עבודות הגמר שלי עסקו בדגים ויצורי מים, מבחירה.

פורמלית, הפכתי דייג בגיל "כמעט מופלג". המדגה לא היה הענף שלי כנער. דווקא הייתי פלאח. כמוסדניקים עבדנו במשך השבוע בעיקר בעבודות המוניות: עישוב ואסיף. אבל בחופשות עבדתי בשדות. נמשכתי גם לחקלאות, ובעיקר לטרקטורים. בגיל 12 **איציק בטיסט** לימד אותי לנהוג ולעבוד על טרקטור. הגיע אז לקיבוץ הטרקטור הראשון על גלגלים (עד אז היו רק "זחלים"). בכיתה ז' קרה לא פעם **שלזבון (זאב שדמי)** היה חסר איש למשמרת, הוא הגיע למוסד והסתובב סביב החלונות של הכיתה. אני הבנתי במה מדובר ויצאתי אליו. הוא לקח אותי עם הג'יפ של הפלחה למשמרת על הטרקטור. ובערב חזרתי למוסד.

אחרי הצבא עבדתי על קטפת הכותנה ובהמשך חזרתי לפלחה ועבדתי בענף כ-10 שנים. אחר כך יצאתי ללמוד ביולוגיה במימון המוסד, ולימדתי במוסד כ-8 שנים. הייתי אז בן 40, ורציתי מאוד להצטרף לענף המדגה, הרגשתי שאני מתקרב לגיל שבו עוזבים את הענף, אבל נתבקשתי להיות מזכיר, וכך נדחה המדגה בפעם הלא אחרונה. עם סיום המזכירות פנה אלי מרכז המשק (**בני פרג**) להצטרף ללול לשנה, וכך קרה. עוד עיכובים, וסוף, סוף נסללה הדרך להגיע אל המדגה. אבל הדייגים היו סקפטיים: הם אמרו שאני מבוגר מדי וערכו לי ועדת קבלה! קיבלו אותי על תנאי ומאז אני שם. תוך כדי השנים בעבודה ראיתי שיש דברים שאפשר לקדם בענף ובהדרגה נכנסתי לתחום זה. חלפו השנים והתברר שיש ביקוש בעולם לידע שצברנו אצלנו בענף. בשלושים השנים האחרונות אני מייעץ לחוות גידול דגים ברחבי העולם, עד לפני כ-10 שנים טסתי כ-3 פעמים בשנה לייעץ בהקמה ובגידול דגים. רוב התרומה שלי לענף הדגים היא לא בארץ, אלא בעולם. עד היום אני עובד ומייעץ לחוות דגים במזרח.

קשה להיות דייג?

העבודה במדגה הייתה עבודה פיזית קשה. בקיץ היינו חשופים שעות רבות לשמש, בחורף עבדנו בכל תנאי מזג האוויר, גם בגשם ובסופה. קושי נוסף היה העבודה בבוא עמוק, כשסוחבים רשת במאגר והבוא יכול היה להגיע עד החזה, וכך היינו מפלסים דרך.

[ארכיון קיבוץ]

האם יצא לך לעבוד עם אביך, משה, במדגה?

בהחלט. כשנכנסתי לעבוד בענף, אבא שלי בדיוק יצא לפנסיה ממעבדת הדגים, ועבד במדגה בתפקיד של תחזוק להקות רבייה של אמנונים. הוא ניסה לשפר את ביצועי ההטלה של האמנונים והסתייע בחוקרים של דגים, אותם הכיר משנות עבודתו במעבדה. אבל הידע שלהם לא הביא לשיפור בתוצאות. אני לעומת זאת, מהעבודה בשטח, הבנתי שיש דרכים אחרות לשפר תוצאות של רבייה, ואז התחלתי לעבוד יחד איתו, גם כדי לעזור לו וגם כדי לקדם את הענף לתוצאות מסחריות טובות יותר וכך גם קרה. שנינו חקרנו וגידלנו יחד דגים והגענו להצלחה של 100 אחוז פיתוח אמנונים זכרים.

מי היו מייסדי הענף? האם אביך היה אחד מהם?

מקימי ענף המדגה היו זכריה מוזר ומילק טל ועוד חברים. משה להב לא היה ממייסדי ענף המדגה. בשנים הראשונות הוא הקים את הרפת, ובמשך שנים היה פעיל בנושאי ביטחון. כשהיו צריכים מורים, הוא נשלח ללמוד והיה מורה ומחנך של כמה מחזורים. אחר כך לימד במוסד. ורק אחר כך, כשהקימו את מעבדת הדגים, שמואל שריג גייס אותו למעבדה, בה הוא עבד עד היציאה לפנסיה.

האם נכון לומר כי המדגה הוא ב-DNA של משפחת להב?

היום זה בהחלט נכון, כי אבא שלי ואני עבדנו בו, גם יואב עובד בתחום ושלושה נכדים שלנו גם הם דייגים: ליאון, שלו ונוח.

לאה אלטרמן, אמך, כתבה בחוברת העשור: "את העולם הזה על כל פנים לא ברא האלוהים. אני עוד זוכרת היטב איך בראנו אותו אנחנו."

ספר עד כמה נועזת, חדשנית ודרמטית הייתה היוזמה להקים את ענף המדגה.

מייסדי הענף לא המציאו את שיטת גידול הדגים בבריכות. כבר במצרים העתיקה גידלו דגים בבריכות. החידוש היה שהם ידעו למנף את התנאים הקשים של עמק בית שאן לבניית ענף כזה. המעשה שלהם היה נועז, והיה מהלך חכם. האנשים האלה, שהיו בשנות ה-20 שלהם ובאו לעמק הזה, ובתנאים הקשים שבו: הביצות רחבות הידיים, החום הכבד, המים המלוחים, ידעו לרתום ולהקים ענף חקלאי שקיים את הקיבוץ שלנו וישובים נוספים בארץ מעל ל-80 שנה בכבוד רב. אז ההערכה העיקרית שלי היא לשכל שלהם, לאומץ וליצירתיות. התכונות האלו מתחברות באופן שלם לכל העניין של חומה ומגדל. כל ההתיישבות העברית בארץ נעצרה אז (תקופת הפרעות). חצי שנה לא עלה אף ישוב על הקרקע. כולם ישבו במקומות הזמניים שלהם. ומתוך התעוזה שלהם, המרדנות שהביאו מתנועת הנוער, הם אמרו שאי אפשר להמשיך לחכות. הם אמרו שאף על פי כן, יקימו נקודה, וזו היתה פריצת דרך היסטורית. אותו הדבר עשו עם הקמת ענף המדגה וענפים יצרניים נוספים, ועל כך מגיעות להם בעיני, הערכה והערצה.

ונסגור מעגל – את הפרס יקבל ערן בוועידה החקלאית שתתקיים בתחילת ינואר על תרומתו לפיתוח ענף המדגה בארץ. יחד עימו יעמדו על במת הכבוד (באופן מטפורי) עובדי הענף לדורותיהם.

סמדר יחיאלי

בתים פתוחים – הפעם דליה יפה פותחת את ביתה

ננסה לפתוח בעלון מסורת חדשה, הממשיכה את המסורת של חג הקיבוץ – מפגשים בבתי חברים מארחים. הפעם פניתי להתארח בביתה של דליה, שפתחה את ביתה בשמחה, לספר מה הוא אוצר בתוכו.

בחרי בחפץ שיש לו משמעות מיוחדת עבורך.

זה שולחן של הוריי, שקנו אותו כשנישאו, הוא מתקרב לגיל 90. עד היום השולחן יציב וחזק, ומשמש אותנו בארוחות משפחתיות, במפגשי ה"חצאיות" וחברים. הישיבה סביב שולחן אובלי מאפשרת לראות את כל היושבים מבלי להסתיר, מה שלא מתאפשר לרוב בשולחן מלבני. זה בעיני פרמטר חשוב לתקשורת טובה בין המסובים. שמונה אנשים סביב שולחן – הרכב אידיאלי לארוחה טעימה, חברתית ואינטימית.

מאיזה חלון את הכי אוהבת להשקיף החוצה?

החלון האהוב הוא בחדר השינה. אור הבוקר המגיח מהחלון מעיר אותי. משב הרוח על עלי הפקאן מספר לי סיפור בוקר כל יום מחדש, השכמה מעודדת ליום של חיוכים.

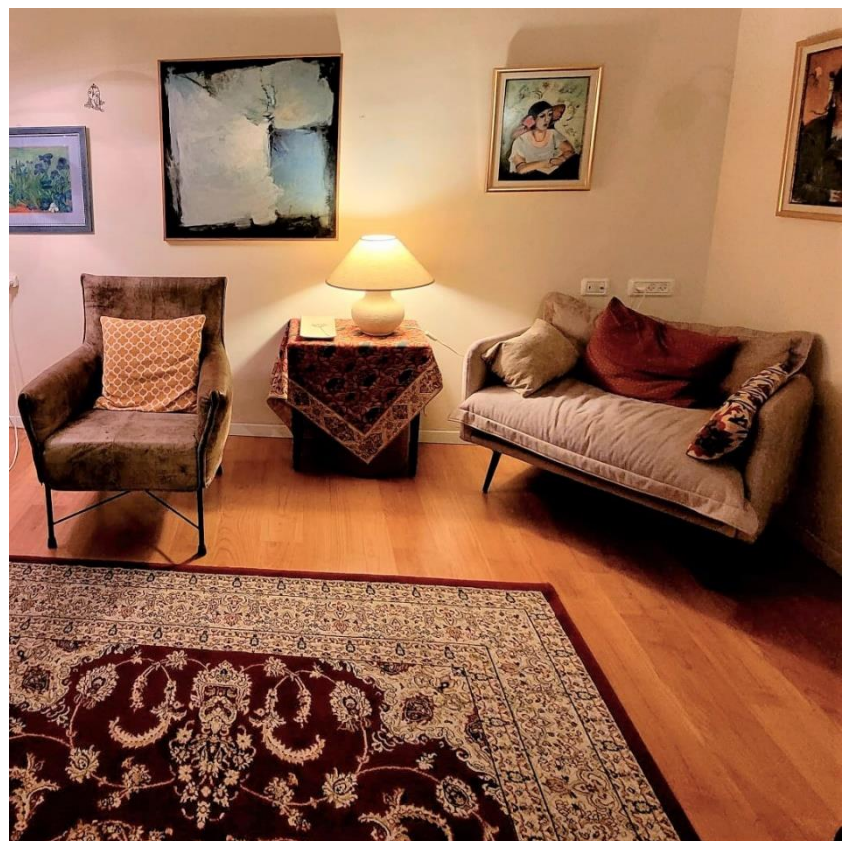
קירות הבית של דליה מלאים תמונות. חלקן היא ציירה, חלקן צייר אור, חלקן קיבלה כמתנות. ביקשתי שתבחר תמונה אחת שאהובה עליה במיוחד.

בחרתי בצילום שלי, תקריב של שום, בתקופה שלמדתי בקורס צילום בנייד אצל אתי ברייר. צילמתי את התמונה הזו בביקור בארה"ב. האור שם רך ונוח מאוד לצילום. כאן האור הגיע מלמעלה, מחלון שהיה בגג.

איזו תאורה את אוהבת?

אני אוהבת אורות בגובה העיניים –
לכן דולקות בבית הרבה מנורות קטנות
ונמוכות. ההרגשה אינטימית יותר, ויש
גם תאורה מעל שולחן האוכל עם
דימר, שדולקת בעיקר באירועים.

ספרי משהו על חפץ שקיבלת

זוג הציפורים – מתנה מטלי לוינס. קיבלתי אותה כשמור הייתה ילדה וביקשה לאמץ לה "סבתא" בקיבוץ, כמו לכל הילדים. שיהיה גם לה אל מי לרוץ בחדר האוכל או להביא חברות אלי, למשל את ירדן שריקי.... הציפורים בעצם התחילו מהקערה עם הציפור התואמת שקיבלתי מתנה ביום הולדת 60 (מזמן). זה התחיל את האוסף שיש היום בביתי של 30 ציפורים מפוזרות בכל הבית.

הבית מאוד פונקציונלי, אבל גם מאוד מקושט, לא מינימליסטי.

רציתי שהבית יהיה פחות עמוס אבל זה לא קורה לי בגלל האופי הלקטני שלי. מגיסתי קיבלתי ציפור ביום הולדת 80. היא כתבה לי ברכה שמסבירה למה דווקא ציפור, כי אני עפה כמו ציפור, יש בי רצון לחופש תנועה, ולגלות דברים חדשים בכל תחומי החיים. אני בוחרת להיפרד מדברים ישנים שכבר אינם מתאימים לי ולא חוששת מדברים חדשים. לכן לא היה לי קשה לעבור בית. עשיתי את המהלך הזה עם צליל מנדולינה בלב. וויתרתי על חידוש רישיון נהיגה כי שמתי לב ששדה הראייה שלי הצטמצם מרוב שהשתמשתי בעיניים... אני יודעת למסור בקלות דברים שאינם נחוצים לי.

הבית של דליה – תעודת זהות:

אני גרה בו כ- 8 שנים. בית שהוא חיבור של שתי דירות קיבוציות של פעם. במקור גרו בו מיצי ומוט'לה רוז'ני ופולה ומשה אייזנברג. שכנתי הטובה היא אליסיה ויינר. עברתי לכאן כי רצתי לגור במפלס אחד, קודם גרתי בדירת רולן. לפני גרה בבית הזה משפחת כהן. לאחר האסון, בו נהרגו **מנשה ואושרי** זכרם לברכה, **עירית ושלווה** יצאו מכאן והבית התפנה. בלילה הראשון שישנתי כאן, בין הארגזים שטרם פרקתי, הייתה הפסקת חשמל. עוד לפניו בחרתי להדליק נרות לזכרם של מנשה ואושרי, ונרדמתי לאור הנרות.

לפַעַמִּים אַנִּי רוֹאָה אוֹתְךָ

לפַעַמִּים אַנִּי רוֹאָה אוֹתְךָ
חולֶפֶת מְרַחֶפֶת בְּשִׁבְלִים
בְּמַעִיל יִרְקַק אוֹ בְּסַנְדָּלִים
מִמְהַרֶּת לִגֵּן אוֹ לְאִיזוֹ חֲזָרָה
וְלֹא מְסַפֶּרֶת שְׂרַע
רַק מְחִיכֶת וּמְסַבֶּרֶה
שְׁחֵלָה הַחֲמֵרָה.

לפַעַמִּים אַנִּי רוֹאָה אוֹתְךָ קֶטְנָה,
נְגֵה סִינִית יִלְדָה מְלוֹכְסָנָה,
מְדַלְגֶת לְךָ וְשָׂרָה
בְּחִיּוֹךְ עֲלִיזוֹ וְתָם
הַמוֹטְמַע עִם כְּשֵׁרוֹנְךָ בִּילְדִיךָ כָּלֵם
וְאַנִּי מְקַשִּׁיבָה לְהִדִּי הַצְּלִילִים
הַגִּיטָרָה, הַחֲלִיל, הַמְּשֻׁלָּשׁ, הַתֶּף
וְקוֹלְךָ הָעֲנֵג לְעוֹלָם.

עוֹמֵד אָדָם כְּלוֹ נִפְעָם.

מְתַקְרֵב הַחֵג, יִקְרָה
וְאֵת חֲסֵרָה לִי נוֹרָא
אֵת יוֹדֵעַת
אַנִּי מְאוֹד, מְאוֹד מְתַגַּעֶגַעַת

יוֹנִי צִין, 29.11.22

חנוכה בקהילה [2022]

אירועי החג יובאו בתמונות

- הכנת למפיונים
- מרוץ הלפיד
- חג הקיבוץ בחדר האוכל
- פסיפס קהילתי

הכנת למפיונים

מרוץ הלפיד

חג הקיבוץ

פסיפס קהילתי

